

Introductie

Voorwoord	13
ALAIN DE WASSEIGE, JULIE DE BOE EN ANNELIES DE BRABANDERE, studiebureau SMartBe, professionele vereniging voor creatieve beroepen	
Voorwoord	15
PIERRE VREVEN, bestuurder SMartBe, professionele vereniging voor creatieve beroepen, manager voor kunstenaars en coördinator van www.Larsenmusique.be	
De persverantwoordelijke	24
EVELYNE COUSSENS, journaliste en redactrice	

I. Economische benadering

De schrijver, literaire eigenaar of dienstverlener: verschillende manieren om (slecht) zijn brood te verdienen	31
CARMELO VIRONE, recensent en schrijver	
Het stripverhaal: een medium in volle economische transformatie	45
ERWIN DEJASSE, professor in de geschiedenis van het stripverhaal aan de Ecole Supérieure des Arts Saint-Luc en aan de Universiteit van Luik	
Het kluwen van tussenpersonen binnen de actuele kunst	57
NATHALIE MOUREAU, lector in de economische wetenschappen aan de Universiteit van Montpellier III en onderzoekster aan het Laboratoire Montpelliérain d'Economie Théorique et Appliquée verbonden aan de Universiteit van Montpellier I en DOMINIQUE SAGOT-DUVAUROUX, professor in de economische wetenschappen aan de Universiteit van Angers en directeur van de Groupe d'Etude, d'Analyse et Politiques Economiques verbonden aan de Universiteit van Angers	
Kunstenaars en hun tussenpersonen binnen de muzieksector	71
PATRICK PRINTZ, directeur van Wallonie-Bruxelles Musique en MAARTEN QUAGHEBEUR, manager van Rockoco en voorzitter van de Music Managers Federation	
Kunstenaars en hun tussenpersonen binnen de sector van het design	103
GIORGIA MORERO, medewerkster van Design/ Mode Brussel en Wallonië en JOHAN VALCKE, directeur van Design Vlaanderen	

Kunstenaars en hun tussenpersonen binnen de sector van de mode	119
CATHY BECO, commercieel ingenieur aan de Solvay Brussels School of Economics and Management en gediplomeerde aan het Institut Français de la Mode	
'Een zetje geven' - Kunstenaars en hun tussenpersonen binnen de sector van theater en dans	139
ANTOINE PICKELS, directeur La Bellone	
This is not about production. Choreografen en hun tussenpersonen binnen de productie	149
JEROME TOUSSAINT, jurist en student 'levende' schouwspelen aan de Université Libre de Bruxelles	
Digitale kunst en cultuur: bron van innovatie en economische ontwikkeling? iMAL, voorbeeld van een multifunctionele tussenpersoon	157
YVES BERNARD, directeur van de vzw iMAL, professor in de digitale kunst aan de Ecole de Recherche Graphique en de Ecole Supérieure des Arts Saint-Luc	
De rol van de producer. Kunstenaars en hun tussenpersonen binnen de sector van de cinema	171
GEERT VAN GOETHEM, regisseur en producer, docent productie aan het Rits en filmanalyse aan de Media en Design Academie	
De relaties tussen kunst en economie. Vier methodes om elkaar graag te zien en te verfoeien	181
FRANKY DEVOS, directeur van kunstencentrum BUDA	
Alles heeft zijn prijs	190
EVELYNE COUSSENS, journaliste en redactrice	
 2. Sociologische benadering	
De kunstenaar, ondernemer van het ik	197
DANIEL VANDER GUCHT, doctor in de sociologie en professor aan de Université Libre de Bruxelles (ULB) en directeur van de Groupe de recherche en sociologie de l'art et de la culture aan de ULB	
Kunstenaars en hun tussenpersonen: hoe vinden kunstwerken hun weg naar een publiek?	213
SARAH DE HEUSCH en HELENA RAJABALY, studiebureau SMartBe, professionele vereniging voor creatieve beroepen.	

Artikel dat werd geschreven op basis van verschillende ontmoetingen:	
Ontmoeting met Michèle Braconnier, L'L Theater	226
Ontmoeting met Gabriel Belgeonne, uitgeverij TANDEM	228
Ontmoeting met Michel de Grand Ry, uitgeverij Alice Editions – Alice Jeunesse	230
Ontmoeting met Linus Vanhellemont, vzw Muziekpublique	232
Ontmoeting met Hendrik De Rycker, managementbureau Keremos	234
Ontmoeting met Peter Vandenbempt, theatergezelschap TRISTERO	236
Ontmoeting met Adriaan Raemdonck, galerie De Zwarte Panter	238
Ontmoeting met Pieter De Poortere, striptekenaar	240
Stille schaduwen	242
EVELYNE COUSSENS, journaliste en redactrice	
3. Sociaaleconomische benadering: structuren en manieren van organiseren	
De noodzakelijke dienstverlening in het domein van de artistieke productie	249
JEROME WIBRIN en SARAH DE HEUSCH, studiebureau SMartBe, professionele vereniging voor creatieve beroepen	
De integratie van acteurs: professionele onzekerheid en beroepsrisico's	261
RACHEL BRAHY, assistente en promovendus aan het Institut des Sciences Humaines et Sociales verbonden aan de Universiteit van Luik, Sebastien Fraiture , doctorandus in de sociologie en geaggregeerde voor het hoger onderwijs in de sociale wetenschappen, is momenteel promovendus aan de Universiteit van Luik en Jean-François Orianne , professor aan het Institut des Sciences Humaines et Sociales verbonden aan de Universiteit van Luik en professor aan het Institut Catholique des Hautes Etudes Commerciales	
De werkgeversgroeperingen in de culturele sector in de kijker	277
REJANE SOURISSEAU, projectverantwoordelijke bij Opale - Culture & Proximité	
Productie- en verspreidingscollectieven, een alternatief voor de scheiding van functies? De ervaring van Cinema Nova	297
GWENAEL BRES, regisseur en presentator van het collectief Cinema Nova	
De rotatie van functies: een cruciaal proces in de praktijk van artistieke beroepen	311
DRIES VANHERWEGEN, socioloog aan de Universiteit Gent	

De sociaaleconomische functies van de tussenpersonen
van het artistieke werk 329
WENCESLAS LIZE, DELPHINE NAUDIER en OLIVIER ROUEFF, Laboratoire de
Recherches en Sciences Humaines et Sociales

Geografie van de artistieke sector in België 341
TATIANA DEBROUX, kandidate voor het Nationaal Fonds voor
Wetenschappelijk Onderzoek en medewerkster aan de Laboratoire de
Géographie Humaine verbonden aan de Université Libre de Bruxelles

Het bos is vol 356
EVELYNE COUSSENS, journaliste en redactrice

4. Juridische benadering

De verhouding tussen muzikant en producent -
de rekbaarheid van platencontracten 363
LUC GULINCK, Onafhankelijk juridisch en zakelijk adviseur
voor de Kunsten

De meest voorkomende samenwerkingsmodellen tussen
beeldende kunstenaars en hun tussenpersonen 373
ELS VANHEUSDEN, advocate bij Nietvelt Van hove Vanheusden Advocaten

Het opmaken van een uitgavecontract: enkele aandachtspunten 389
MICHAEL VAN DEN EYNDE, juridisch adviseur en advocaat

A family affair 402
EVELYNE COUSSENS, journaliste en redactrice

5. Politieke benadering

Kunstenaars en hun tussenpersonen in het overheidsbeleid
De situatie binnen de Vlaamse en de Franse Gemeenschap 409
FREE DE BACKER, VALERIE WYNENDAELE, onderzoekster Culturele Agogiek
aan de Vrije Universiteit Brussel, WIM DE PAUW, verantwoordelijke
Departement Cultuur aan de Vrije Universiteit Brussel, WILLEM ELIAS, pro-
fessor Sociale en Culturele Agogiek aan de Vrije Universiteit Brussel en
ALAIN DE WASSEIGE, studiebureau SMartBe, professionele vereniging voor
creatieve beroepen.

Conclusie

Het belang van het ondersteunen van het radarwerk
van de artistieke creatie 43 |

MARC MOURA, directeur SMartBe, professionele vereniging voor creatieve
beroepen

Biografie van de auteurs 44 |

Voorstelling studiebureau SMartBe 45 |

CATHY BECQ is afgestudeerd als commercieel ingenieur aan de Solvay Brussels School of Economics and Management (1989) en heeft het diploma van Executive Master in Global Fashion Management behaald aan het Institut Français de la Mode (Parijs). Ze is maatschappijbeheerder, verantwoordelijk voor General Management, CFO, strategische begeleiding, *business planning*, bedrijfsorganisatie en financieel beheer en werkt samen met Solvay Entrepreneurs (sinds 1992), Modo Bruxellae en het FFI. Daarnaast organiseert Cathy Becq evenementen voor Solvay Entrepreneurs en het Brussels Agentschap voor de Onderneming (Business Plan van een modeontwerpactiviteit – juni 2009). Op dit ogenblik is ze werkzaam als consultant voor kmo's en als Business Coach gespecialiseerd in projectbegeleiding in de creatieve industriële sector. Bij de begeleiding van bedrijfsleiders en projectverantwoordelijken stelt zij zich tot doel gerichte methodes aan te reiken om strategische beslissingen te nemen.

YVES BERNARD heeft een opleiding architectuur genoten en vervolgens een opleiding tot burgerlijk ingenieur, specialisatie informatica. Van 1981 tot 1991 was hij wetenschappelijk onderzoeker aan de Luikse universiteit en het Philips Research Lab Belgium. In 1994 richtte hij de studio voor nieuwe media Magic Media op. Hij is directeur van de vzw iMAL, tentoonstellingscommissaris, *producer* en docent digitale kunstvormen aan de Erg en Saint-Luc.

RACHEL BRAHY is licentiate in de sociologie en heeft een DEA (*'diplôme d'étude approfondie'*) in de sociale wetenschappen behaald. Op dit ogenblik is zij werkzaam aan de Institut des sciences humaines et sociales van de Luikse universiteit, waar zij werkt aan een doctoraatsthesis in het domein van de politieke en sociale wetenschappen. Haar onderzoek heeft betrekking op het gebruik van het medium theater bij een kansarm publiek (promotor Prof. D.Vrancken, ISHS, Ulg). Als lid van het Centre de Recherche et d'Interventions Sociologiques (CRIS) neemt zij ook deel aan verschillende studies over culturele beleidsvoering.

GWENAEL BREES is regisseur, journalist en schrijver en stond in 2007 mee aan de wieg van Cinema Nova en van het stadsfestival PleinOPENair. In het verleden was hij lid van verschillende verenigingsradio's en maakte hij deel uit van het platform Bigoudis, dat van 2001 tot 2004 verschillende 'opkomende' verenigingen groepeerde, in de marge van de hervorming naar aanleiding van het decreet inzake permanente

vorming. Dit heeft geleid tot de uitgave van het collectieve werk *Des tambours sur l'oreille d'un sourd, récits et contre-expertises de la réforme du décret sur l'Education permanente*, verschenen eind 2006. Sinds juni 2009 is hij tevens voorzitter van Inter-Environnement Bruxelles, een federatie van tachtig wijkverenigingen en -comités.

EVELYNE COUSSENS studeerde klassieke filologie aan de UGent en theaterwetenschappen aan de UA. Ze schrijft als freelance cultuurjournalist voor verschillende media (Zonemagazines, rektov:verso, Etcetera, Staalkaart, Documenta), werkt als redactrice mee aan verschillende uitgaven omtrent theater (De speler en de strop, tweehonderd jaar theater in Gent, uitgegeven bij Snoecks) en neemt sinds 2008 deel aan het Corpus Kunstkritiek van het VTi.

FREE DE BACKER is master in de agogische wetenschappen en is werkzaam in de vakgroep educatiewetenschappen van de Vrije Universiteit Brussel. Op dit ogenblik werkt zij aan een doctoraatsthesis met betrekking tot artistieke en museumeducatie.

TATIANA DEBROUX is aspirante F.R.S.-FNRS (Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek) en is verbonden aan het Laboratoire de géographie humaine van de ULB. Ze is licentiate in de geografie en werkt momenteel aan een doctoraatsthesis over de aanwezigheid van artistieke wijken in Brussel, in hun relatie met de hedendaagse stedelijke dynamiek.

SARAH DE HEUSCH heeft sociale wetenschappen gestudeerd aan de ULB (optie politieke sociologie). Gedurende drie jaar was zij werkzaam bij UNICA (het netwerk van universiteiten van de Europese hoofdsteden) als assistente van de Secretaris-Generaal. Zij werkte tevens als vrijwilligster voor het dansgezelschap Transe-en-Danse (waarvan zij medeoprichtster is). Vervolgens werd zij aangeworven door SMartBe als medewerkster voor het onderzoek over de *Dienstverlening inzake artistieke productie in het Waalse Gewest*. Daarnaast werkt zijn mee aan de internationale ontwikkeling van de stichting SMartBe.

ERWIN DEJASSE studeerde kunstgeschiedenis en journalistiek. Hij is auteur van een dertigtal artikelen over de stripverhaalsector en schreef in samenwerking met Philippe Capart het boek *Morris, Franquin, Peyo et le dessin animé* (uitgeverij Editions de l'An2, 2005). Hij was commissaris van de tentoonstellingen 'Munoz/Breccia, l'Argentine en noir et blanc' (Palais des Beaux-arts de Charleroi, 2003) en 'Alternative Chaos. Onafhankelijk beeldverhaal in Wallonië en Brussel' (Galerie 37, Haarlem). Erwin Dejasse is docent geschiedenis van het stripverhaal aan de Ecole Supérieure des Arts Saint-Luc en aan de Luikse universiteit.

WIM DE PAUW studeerde sociale en culturele agogiek aan de Vrije Universiteit Brussel. In 2006 behaalde hij zijn doctoraatstitel in de pedagogische wetenschappen (richting sociale en culturele agogiek). Sindsdien is hij werkzaam als deeltijds docent in dit domein en staat hij aan het hoofd van de dienst cultuur van de Vrije Universiteit Brussel.

FRANKY DEVOS is algemeen directeur van kunstencentrum BUDA in Kortrijk. Hij werkte voorheen ondermeer voor CultuurNetVlaanderen en het Vlaams Cultuurhuis De Brakke Grond in Amsterdam. Hij is auteur van *Ambrassadeurs, over jongeren cultuur en communicatie* (2004); *Jong en Grijpbaar, handboek voor culturele jongerenmarketing* (2005) en *XS, over kinderen, cultuur en communicatie* (2007).

ALAIN DE WASSEIGE werkte gedurende vijftientig jaar in twee culturele diensten van het huidige ministerie van de Franse Gemeenschap. In 2000 publiceerde hij het boek *Communauté Bruxelles-Wallonie, quelles politiques culturelles?* en in 2006 *Refonder les politiques culturelles*. Hij is werkzaam als expert inzake cultuurbeleid. In 1988 richtte hij, samen met enkele kunstenaars met wie hij bevriend was, een galerie voor hedendaagse kunst op in Brussel (La Papeterie, die vandaag nog steeds actief is onder de benaming 'Sans titre – 100 titres'). Sinds 2007 is hij coördinator van het studiebureau van SMartBe. Hij is tevens Voorzitter van de Raad van Bestuur van de vereniging.

WILLEM ELIAS promoveerde in 1989 tot doctor in de wijsbegeerte met een proefschrift over de relatie tussen hedendaagse kunst en educatie. Hij studeerde aan de Vrije Universiteit Brussel ook klassieke talen, moraalwetenschappen, vrijetijdsagogiek en wetenschapsontwikkeling, en aan de Rijksuniversiteit van Leiden andragologie en museologie. Vandaag is Willem Elias gewoon hoogleraar aan de Vrije Universiteit Brussel, verbonden aan het departement sociale en culturele agogiek. Hij is tevens decaan van de faculteit psychologie en educatiewetenschappen, voorzitter van het HISK (Hoger Instituut voor Schone Kunsten) en vice-directeur van de klasse van de kunsten van de Koninklijke Vlaamse academie van België voor Wetenschappen en Kunsten.

SÉBASTIEN FRAITURE volgde een masteropleiding sociologie en is tevens geaggregeerde voor het hoger onderwijs in de sociale wetenschappen. Hij werkt momenteel aan een doctoraatsthesis aan de Luikse universiteit. Zijn studies in het domein van de sociologie van het onderwijs hebben betrekking op de pedagogische coördinatie in secundaire scholen. Daarnaast betoont hij een grote interesse voor de kunstsociologie.

LUC GULINCK is licentiaat in de rechten, gespecialiseerd in auteursrecht en naburige rechten, mediarecht en aanverwante. Na afloop van zijn studies werkte hij eerst als muziekjournalist (o.a. voor Het Volk en De Morgen), om later de muziekindustrie binnen te treden: hij doorliep diverse functies (publicist, *product manager*, bedrijfsjurist, *general manager*) bij onafhankelijke platenmaatschappijen als Antler-Subway, NEWS/Music Man en R & S Records en vervoegde in 1997 de Belgische vestiging van Sony Music Entertainment als *legal & business affairs manager*. Daarna nam hij gedurende een aantal jaren diezelfde functie waar bij EMI Music Belgium. Sinds 2004 is hij actief als zelfstandig juridisch en zakelijk adviseur van auteurs, componisten, uitvoerende kunstenaars, televisie-, film- en platenproducenten, uitgevers, acteurs, enz. Hij doceert als gastprofessor de cursus 'Cultuurmanagement/Juridische en economische aspecten van de muziekindustrie' aan het Gentse Conservatorium, is voorzitter van URADEX (beheersvennootschap van de rechten van uitvoerende kunstenaars), lid van de raad van bestuur van GALM (Genootschap Auteurs Lichte Muziek) en lid van de BVA (Belgische Vereniging voor het Auteursrecht). Voor alles blijft hij echter nog steeds muziekliefhebber, auteur/componist en muzikant. Hij speelde in de jaren tachtig onder andere in de groepen Men 2nd (B) en Clock DVA (UK), en eind jaren negentig in het in de eigen moerstaal opererende triphop/techno/d'n'b/dub-trio Kolk.

WENCESLAS LIZE is hoofddocent sociologie aan de universiteit van Poitiers (laboratoire GRESCO) en auteur van een thesis over de populariteit van jazz in Frankrijk. Hij heeft ook onderzoek verricht over het rollenspel in dit muziekgenre vanuit een sociologische invalshoek en over de bezoekers van kunstmusea. Zijn huidige onderzoeken, in de schoot van het team IMPACT (InterMédiaires de Production artistique, Autonomie et organisation de la CréaTion), hebben betrekking op de relatie tussen cultuur en grondgebied, met een kwantitatieve enquête over het jazzpubliek in Bourgogne, en op de tussenpersonen in de artistieke sector.

ERIC LOWIE werd in 1966 geboren in de Brusselse Marollen. Op tienjarige leeftijd begon hij reeds zijn eigen foto's te ontwikkelen. Op zeventienjarige leeftijd ontving hij de prijs voor de beste kortfilm in het kader van het Brusselse Festival Super8. Zijn kortfilms werden vertoond in het Centre Pompidou te Parijs, op het Festival van de Fantastische Film van Brussel en op het Rome Film Festival. Na zijn studies lanceerde hij zich als onafhankelijk persfotograaf. Zijn passie: internationale kunstenaars fotograferen die op bezoek zijn in Brussel. Zijn handelsmerk: zwartwitfoto's op zilverhoudend papier in panoramisch formaat, een formaat dat nauw aanleunt bij het filmmedium. Zijn tentoonstelling Brussels XXL vond niet alleen plaats in Brussel (Bibliotheek Solvay) maar ook in Antwerpen (bank ING) en Herentals (Gallery OART). Hij is werkzaam als fotograaf voor verschillende rockgroepen en werkt momenteel aan een tentoonstelling die in 2010 zal plaatsvinden. www.ericlowie.com www.myspace.com/ericlowie

GIORGIA MORERO is werkzaam bij Wallonie-Bruxelles Design/Mode.

MARC MOURA is sinds 2001 werkzaam bij SMart. Hij stond aan de wieg van de bureaus in Luik en Namen en coördineerde vervolgens de ontwikkeling van SMart in Wallonië en de dienst 'Informatie'. Eind 2008 werd hij benoemd tot directeur van SMartBe, professionele vereniging voor creatieve beroepen.

NATHALIE MOUREAU is hoofddocente economische wetenschappen aan de Universiteit van Montpellier III en onderzoekster verbonden aan het Laboratoire Montpelliérain d'Economie théorique et appliquée (LAMETA) van de Universiteit van Montpellier I. Zij publiceerde talrijke bijdragen over de kunstmarkt, met name *Le marché de l'art contemporain* (uitgeverij La découverte, 2006), in samenwerking met Dominique Sagot-Duvaouroux.

DELPHINE NAUDIER is vorser verbonden aan het CNRS (laboratoire CSU-CRESPPA / Paris 8). Zij verricht onderzoek over intellectuele en culturele beroepen vanuit een sociologische invalshoek. Zij interesseert zich met name voor hedendaagse schrijfsters. In de schoot van het team IMPACT doet zij onderzoek naar de positie van de tussenpersonen (literaire agenten, acteurs, scenaristen, regisseurs) en de persattachés in de literaire uitgeverijsector. Samen met Brigitte Roller realiseerde zij het werk *Genre et légitimité culturelle. Quelle reconnaissance pour les femmes?* (Parijs, uitgeverij L'Harmattan, 2007).

JEAN-FRANÇOIS ORIANNE is hoogleraar aan het 'Institut des sciences humaines et sociales' van de Luikse universiteit en aan het ICHEC (Institut catholique des hautes études commerciales). Daarnaast is hij vorser verbonden aan de IDHE (Institutions et dynamiques historiques de l'économie - ENS de Cachan) en het Europees Sociaal Observatorium. Hij voert verschillende onderzoeken met betrekking tot tewerkstelling en socio-professionele integratie. Zijn recente publicaties, gerealiseerd in het kader van het netwerk CAPRIGHT, gaan over de publieke dienstverlening in de tewerkstellingssector en over de sociale dialoog op Europees niveau.

ANTOINE PICKELS is sinds het begin van de jaren tachtig werkzaam in de artistieke sector. Hij ging aan de slag als plastisch kunstenaar, *performer* en experimenteel cineast en vanaf de jaren negentig werkte hij als scenarioschrijver en regisseur in de theatersector: *La Ressemblance involontaire*, *l'Ecran spectral*, *Belgique, scène d'Afrique* (Ed. du Groupe Aven), *In Nomine* (Ed. Hayez & Lansman). In dezelfde periode was hij nauw betrokken bij de ontwikkeling van de Belgische hedendaagse dans, als criticus, bemiddelaar, dramaturg, scenograaf en coregisseur. Voorts is hij doorlopend werkzaam

als uitgever, curator en programmator in de meest uiteenlopende domeinen, gaande van de rockscène tot het universitaire milieu, van de literaire sector tot de performancesector. Hij is de auteur van *Un goût exquis. Essai de pédesthétique* (Ed. Cercle d'Art). Op dit ogenblik staat hij aan het hoofd van het Brusselse La Bellone, Maison du Spectacle, een structuur die tegelijkertijd fungeert als vitrine en ontmoetingsforum voor de podiumkunsten.

PATRICK PRINTZ ging na zijn studies economische wetenschappen en informatica aan de slag als financieel directeur van diverse bedrijven en verenigingen (van 1975 tot 1983). Tussen 1983 en 1990 was hij directeur van Franc'Amour en Sowarex, een atelier voor platenproductie gesubsidieerd door de Franse Gemeenschap, en vervolgens kwam hij aan het hoofd te staan van Wallonie-Bruxelles Musiques (W.B.M.), een agentschap voor de promotie en de export van kunstenaars, producenten en uitgevers in Wallonië en Brussel (van 1990 tot op heden). In hoofde van W.B.M. vervult hij diverse functies: secretaris/penningmeester van de Conseil francophone de la chanson, lid van de European Music Office en het Europese platform, bestuurder van Francophonie Diffusion. Tussen 1974 en 1985 was Patrick Printz tevens werkzaam als freelance muziekjournalist.

MAARTEN QUAGHEBEUR is manager bij het alternatieve managementbureau Rockoco (Mintzkov, The Van Jets, Styrofoam, Tom Pintens, Barbie Bangkok, Briskey, The Go Find). Daarnaast is hij organisator van het Boomtownfestival (Gent) en nauw betrokken bij de organisatie van Feest in het Park (Oudenaarde). Sinds 2005 is hij voorzitter van de Music Managers Federation (belangenbehartiger managers en hun artiesten) en van Repetieruimtes.be (kennis- en onderzoekscentrum voor creatieruimtes voor artiesten).

HELENA RAJABALY studeerde demografische wetenschappen (UCL). Gedurende 3 jaar werkte ze als onderzoeksassistente binnen de Groupe d'Etudes de Démographie Appliquée (Gédap) van de UCL mee aan een studie over allochtone bevolkingsgroepen. Sinds 2008 werkt zij voor het studiebureau van SMartBe, waar zij sociaal-economisch onderzoek verricht over de tewerkstelling in de artistieke en culturele sector. Ze werkte mee aan de voorgaande publicatie van SMart, *De kunstenaar aan het werk*.

OLIVIER ROUEFF is vóóser verbonden aan het CNRS (laboratoire PRINTEMPS). Hij verricht onderzoek over de positie van de tussenpersonen, gaande van zijn thesis gewijd aan de erkenning en de experimentele vormen van het jazzgenre tot studies over de organisatoren van politieke optredens en de tussenpersonen in de artistieke milieus (in de schoot van het team IMPACT). Tot zijn publicaties behoort: Anthony

Pecqueux, Olivier Roueff (red.), *Ecologie sociale de l'oreille. Enquêtes sur l'expérience musicale*, Parijs, EHESS, 2009.

DOMINIQUE SAGOT-DUVAUROUX is hoogleraar economische wetenschappen aan de universiteit van Angers en directeur van de GEAPE, universiteit van Angers. Hij publiceerde talrijke bijdragen over de kunstmarkt, met name *Le marché de l'art contemporain* (uitgeverij La découverte, 2006), in samenwerking met Nathalie Moureau.

REJANE SOURISSEAU is lid en medeoprichtster van het agentschap Opale, een structuur met nationale uitstraling die zich sinds twintig jaar toelegt op de ondersteuning en de erkenning van artistieke en culturele initiatieven, door middel van enquêtes en (kwalitatieve en kwantitatieve) studies, publicaties (methodologische nota's, tijdschriften, gidsen (www.culture-proximate.org)). In 2004 kreeg OPALÉ, samen met de voornaamste vakverenigingen en federaties binnen de sector, een onderzoek toegewezen over de culturele sector, in opdracht van de Dispositif Local d'Accompagnement, een structuur die zich toelegt op de ondersteuning van de werkgelegenheid in de verenigingssector in Frankrijk. Sinds 2005 is Réjane Sourisseau tevens werkzaam als adviseur en begeleidster voor culturele en artistieke verenigingen (op dit ogenblik een zestigtal structuren uit alle disciplines).

JEROME TOUSSAINT is jurist et studeert podiumkunsten aan de ULB.

JOHAN VALCKE studeerde archeologie en kunstgeschiedenis aan de UGent. Hij werkte als kunsthistoricus voor de Dienst Kunstambachten van het ESIM (Economisch en Sociaal Instituut voor de Middenstand) en is medeoprichter en tot op heden manager van World Crafts Council-Vlaanderen. Hij was lid en vice-president van The European Board of World Crafts Council en is tot op heden directeur van 'Design Vlaanderen' binnen VIZO, VLAO en recent het Agentschap Ondernemen (AO). Hij was ook lid van de Board Bureau of European Design Associations. Johan Valcke organiseerde vele tentoonstellingen in binnen- en buitenland rond toegepaste kunst en design. Hij heeft eveneens vele publicaties op zijn naam staan rond deze onderwerpen. Hij ontwikkelde binnen Design Vlaanderen het tijdschrift Kwintessens, de Galerie van Design Vlaanderen, de Henry van de Velde Prijzen en Labels, de Triënnales voor Design, de workshops voor designmanagement, een interactieve website en het documentatie centrum. Design Vlaanderen werd daardoor een platform waar designers, bedrijven en publiek elkaar ontmoeten. De organisatie vervult een belangrijke trekkersrol op gebied van de erkenning en promotie van design.

DANIEL VANDER GUCHT is doctor in de sociologie en hoogleraar aan de ULB, waar hij tevens aan het hoofd staat van GRESAC (Groupe de recherche en sociologie de l'art et de la culture) en van het tijdschrift *Revue de l'Institut de sociologie*. Voorts is hij oprichter en voorzitter van de uitgeverij La Lettre volée.

GEERT VAN GOETHEM is regisseur en *producer*, gespecialiseerd in animatiefilm, en betrokken bij een hele reeks internationaal gelauwerde producties. Hij doceert productie aan het Rits (Brussel), en filmanalyse aan de Media en Design Academie (Genk). Eerder werkte hij als regisseur voor de dienst Kunstzaken van de VRT, en produceerde hij theater- en operaproducties (van o.m. Jan Fabre). In 1987 richtte hij samen met Linda Sterckx het multidisciplinaire productiecentrum S.O.I.L. op. In 2005 werd hij genomineerd voor de Cultuurprijs Vlaanderen. Hij zetelt in de Raad van Bestuur van het Instituut voor Beeldende, Audiovisuele en Mediakunst (BAM) en de Algemene Vergadering van het Vlaams Audiovisueel Fonds (VAF).

ELS VANHEUSDEN is advocate bij Nietvelt Van hove Vanheusden Advocaten te Antwerpen. Zij is voornamelijk actief in de sectoren van het sociaal recht en het auteursrecht. Zij is gespecialiseerd in de juridische omkadering van de artistieke activiteit, een zeer gevarieerd domein waarin zij onderzoek verricht en waarover zij ook publiceert en les geeft.

DRIES VANHERWEGEN is licentiaat Sociologie van Cultuur en Onderwijs, KULeuven. Hij schreef zijn licentiaatsthesis over carrièrepromotie van professionele popmuzikanten die dit jaar werd bekroond met de Popthesisprijs van Poppunt. Hij is momenteel werkzaam aan de UGent, waar hij in samenwerking met de VUB onderzoek doet naar de amateurkunsten in Vlaanderen.

MICHAEL VAN DEN EYNDE is licentiaat in de rechten, gespecialiseerd in auteursrecht en arbeidsrecht. Na afloop van zijn studies doorliep hij zijn stage als advocaat aan de balie te Dendermonde en was hij actief als zelfstandig juridisch adviseur van auteurs, illustratoren, uitgevers en producenten. Hij is juridisch adviseur bij de coöperatieve Arcopar/Dexia. In 2006 begon hij zijn carrière als docent arbeidsrecht en handelsrecht bij Syntra Sint-Niklaas en later bij Syntra Tour & Taxis Brussel en de hogeschool Antwerpen. Hij is lid van de Vlaamse Auteursvereniging en de Vlaamse Scenaristengilde.

CARMELO VIRONE werd in 1957 geboren te Seraing en is criticus en schrijver. Hij is licentiaat in de Romaanse filologie (afgestudeerd aan de Luikse universiteit), maar interesseert zich voor alle vormen van artistieke expressie. In het literaire domein

heeft hij zich gespecialiseerd in de studie van de Belgische literatuur. Gedurende een vijftiental jaren was hij hoofdredacteur van het tijdschrift *Le Carnet et les Instants*. Hij organiseert regelmatig ontmoetingsmomenten met schrijvers. Voorts heeft hij talrijke teksten (artikelen en catalogi) geschreven over hedendaagse plastische kunstenaars, met name over Johan Muyle. Hij werkte gedurende enige tijd samen met het Luikse Théâtre de la Place, waarvoor hij de redactie van seizoenprogramma's verzorgde. Hij stond mee aan de wieg van het filmtijdschrift *L'image, le monde* en van het satirisch tijdschrift *Mandrill*. Als schrijver realiseerde hij onder meer de dichtbundel *Femme avec enfant entourée d'animaux* (Parijs, Syllepse, 2003), het kunstenaarsboek *Entre les lignes*, in samenwerking met de plastische kunstenaar Claire Mambourg (Luik, 2006) en het werk *Architexto 3*, met de architect Gilles Honoré (Luik, éd. Fourre-tout, 2007).

PIERRE VREVEN is lid van de raad van bestuur van SMartBe, professionele vereniging voor creatieve beroepen, manager van kunstenaars en coördinator van www.Larsenmusique.be.

JEROME WIBRIN is *master* in de economische wetenschappen (UCL). Na een eerste professionele ervaring in het buitenland bij een cultureel centrum en een tweede als projectbeheerder vervoegde hij het studiebureau van SMartBe, waar hij meewerkt aan studies over de artistieke productie in het Waalse Gewest. Op dit ogenblik staat hij bij SMartBe als econoom in voor diverse taakstellingen.

VALERIE WYNENDAELE behaalde in juni 2008 haar diploma culturele agogiek aan de Vrije Universiteit Brussel. Sinds januari 2009 is zij aan deze universiteit werkzaam als onderzoeker. Haar onderzoek focust zich voornamelijk op nieuwe en meervoudige geletterdheid en op genderspecifieke strategieën in het secundair onderwijs, met specifieke aandacht voor kunsteducatie.